

EIROPAS KOPIENU KOMISIJA

Briselē, 16.5.2006
COM(2006) 223 galīgā redakcija

KOMISIJAS ZIŅOJUMS

2006. GADA KONVERĢENCES ZIŅOJUMS PAR LIETUVU

(sagatavots saskaņā ar Līguma 122. panta 2. punktu pēc Lietuvas pieprasījuma)

[SEC(2006) 614]

1. ZIŅOJUMA MĒRĶIS

Līguma 122. panta 2. punktā pieprasīts, lai Komisija un ECB vismaz reizi divos gados vai pēc dalībvalsts ar izņēmuma statusu pieprasījuma, ziņotu Padomei par dalībvalstu progresu, pildot savas saistības, lai sasniegtu ekonomikas un monetāro savienību.

Šis ziņojums ir sagatavots pēc Lietuvas pieprasījuma, kas tika iesniegts 2006. gada 2. martā. Sīkāks Lietuvas konverģences novērtējums ir pieejams šā ziņojuma tehniskajā pielikumā {SEC(2006) 614}.

Komisijas un ECB sagatavoto ziņojumu saturu nosaka Līguma 121. panta 1. punkts. Šis pants pieprasa, lai ziņojumos tiktu iekļauts vērtējums par to, cik lielā mēra valstu tiesību akti, ieskaitot valsts centrālās bankas statūtus, atbilst Līguma 108. un 109. pantam, kā arī ECBS un ECB statūtiem. Turklāt ziņojumos, atsaucoties uz konverģences kritērijiem (cenu stabilitāti, valsts budžetu, valūtas kursa stabilitāti, ilgtermiņa procentu likmēm), ir arī jāvērtē, vai attiecīgajā dalībvalstī ir sasniegts augsts ilgtspējīgas konverģences līmenis, kā arī jāņem vērā vairāki citi 121. panta 1. punkta pēdējā apakšpunktā minētie faktori. Četri konverģences kritēriji ir sīkāk iztirzāti Līgumam pievienotajā protokolā (protokols Nr. 21 par konverģences kritērijiem).

2. JURIDISKĀ ATBILSTĪBA

Savā 2004. gada konverģences ziņojumā {COM(2004) 690} Komisija secināja, ka attiecībā uz centrālās bankas integrāciju ECBS euro pieņemšanas laikā Lietuvas tiesību akti, īpaši Lietuvas Bankas likums un Lietuvas konstitūcija, kā arī Valūtas likums un Lita stabilitātes likums, pilnībā neatbilda EK līguma 109. pantam un ECBS/ECB statūtiem. Turklāt tika ieteikts labot dažas atlikušās nepilnības, īpaši attiecībā uz bankas mērķiem.

Šo neatbilstību problēma ir risināta trijos likumos, ko Lietuvas Seims pieņēma 2006. gada 25. aprīlī. Šie likumi stāties spēkā dienā, kad Eiropas Savienības Padome saskaņā ar Līguma 122. panta 2. punktā izklāstīto procedūru atceļ Lietuvas Republikas izņēmuma statusu. Ar pirmo likumu nosaka grozījumus Lietuvas Bankas likumā. Ar otro likumu atceļ Valūtas likumu un Lita stabilitātes likumu, kuros arī tika konstatētas vairākas neatbilstības. Ar trešo likumu ievieš grozījumus Lietuvas Republikas Konstitūcijas 125. pantā.

Ņemot vērā Lietuvas Bankas likumu, 2004. gada konverģences ziņojumā konstatētās neatbilstības ir novērstas. Grozījumos nostiprināta „personiskā” neatkarība un ņemtas vērā EK Līguma prasības, īpaši attiecībā uz ECB un ECBS, kā arī Padomes nozīme un kompetence monetārās politikas jomā, valūtas maiņas operāciju veikšana un valūtas maiņas politikas definīcija, ārvalstu rezervju uzturēšana un pārvaldība, kā arī banknošu un monētu laišana apgrozībā. Ir pilnībā ņemts vērā tas, ka Lietuvas Bankai, pirms pievienoties starptautiskajām monetārajām organizācijām, ir jāiegūst ECB atļauja, savukārt parlamenta iespēja ietekmēt Lietuvas Banku ir novērsta. Turklāt tika iekļauta atsauce uz ECBS sekundāro mērķi, kas ir prioritārs, salīdzinot ar Lietuvas Bankas papildu mērķi atbalstīt valsts iestāžu īstenoto ekonomisko politiku.

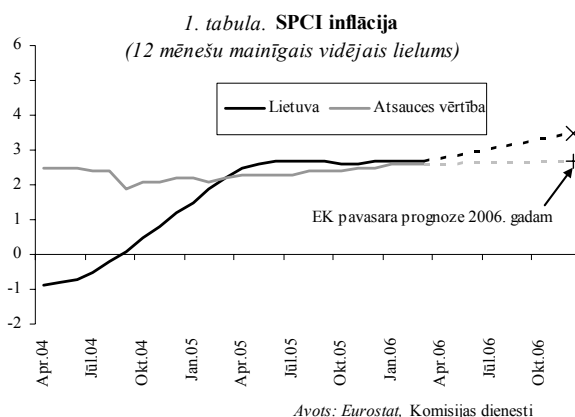
Lietuvas tiesību akti, īpaši Lietuvas Bankas likums un Lietuvas Konstitūcija, atbilst EK Līguma un ECBS/ECB statūtu prasībām.

3. CENU STABILITĀTE

Atsauces vērtības attīstība

2004. gada konverģences ziņojumā tika konstatēts, ka Lietuva atbilst cenu stabilitātes kritērijam. Vidējais inflācijas līmenis Lietuvā 12 mēnešu laikā līdz 2004. gada augustam bija -0,2 %, tātad zem atsauces vērtības 2,4 %.

Konverģences novērtēšanai izmantotais 12 mēnešu vidējais inflācijas līmenis 2002. gada gaitā samazinājās un bija negatīvs 2003. gadā, kā arī lielākajā daļā 2004. gada. Kopš 2004. gada vidus tas pakāpeniski pieaug un ir pārsniedzis atsauces vērtību kopš 2005. gada aprīļa. 2006. gada martā atsauces vērtība bija 2,6 %, ko aprēķināja kā vidējo aritmētisko no 12 mēnešu vidējiem inflācijas līmeņiem trijās dalībvalstīs ar labākajiem rādītājiem (Zviedrijā, Somijā un Polijā), iegūtajam rezultātam pievienojot 1,5 procentu punktus. Atbilstošais inflācijas līmenis Lietuvā bija 2,7 %, tas ir virs atsauces vērtības.

Galvenie cēloņi un ilgtspējība

Pēc neatkarības atgūšanas Lietuva pirmajos pārejas gados piedzīvoja inflāciju, kas izsakāma ar trīsciparu skaitļiem. Ieviešot litu 1993. gadā, inflācija tika ierobežota un valūtas kurss stabilizējās. 1997. gadā inflācija nokritās līdz viencipara vērtībai un turpināja samazināties arī nākamajos gados. Tobrīd ar pāreju saistītie straujie regulējamo cenu kāpumi bija norimuši, un straujais ražīguma pieaugums nākamajos gados, kā arī pastāvīgs nominālā efektīvā valūtas kursa pieaugums, reaģējot uz attiecīgo pamata valūtu vērtības pieaugumu (vispirms ASV dolāra un tad euro), arī palīdzēja samazināt inflāciju.

Laikā no 1999. gada aprīlim līdz 2004. gada jūlijam Lietuva piedzīvoja ilgstošu (vairāk nekā 5 gadi) periodu, kad harmonizētais inflācijas līmenis bija zem 2 %. Laikā no 2002. gada jūnija līdz 2004. gada aprīlim patērētāju cenas gadu no gada pat samazinājās, ko veicināja lita piesaiste euro 2002. gada sākumā, tādējādi paildzinot lita efektīvās nominālas vērtības celšanās periodu. Pēc tam atsākās inflācijas līmeņa kāpums, un 2004. gada 2. pusē SPCI inflācija pieauga līdz apmēram 3 procentiem. Pozitīvā inflācijas līmeņa atjaunošanās atspoguļoja vairāku faktoru kombināciju, kurā ietilpa algu pieaugums, būtisks nepārstrādātas pārtikas cenu pieaugums (daļēji saistīts ar cenu revīziju, jo iestāšanās ES veicināja pārtikas cenu konverģenci), netiešo nodokļu un regulējamo cenu pieaugums, kā arī augstākas energoresursu izmaksas. Lai gan SPCI inflācijas pieauguma ievērojama daļa, sākot ar 2005. gada vasaru, ir skaidrojama ar tādiem ārējiem faktoriem kā energoresursu cenu

pieaugumu, to veicināja arī inflācija pārējās jomās no apmēram 1 % 2005. gada vasarā līdz 2,7 % 2006. gada pirmajā ceturksnī, kas īpaši skāra pārtiku, transportu un dažus pakalpojumu komponentus, piemēram, restorānu pakalpojumus.

Dabas gāzes importa cenas būtiski, tas ir apmēram par 40 %, pieauga 2006. gadā, pēc tam, kad bija beidzies ilggadējais līgums ar lielāko gāzes eksportētāju. Tas izraisīja strauju ēdiena gatavošanai un apkurei izmantotās gāzes cenu pieaugumu, palielinot inflāciju 2006. gada janvārī par apmēram 0,1 procentu punktu. Ņemot vērā centrālās apkures regulējamo cenu koriģēšanu, importētās gāzes cenu pieaugums visā pilnībā visticamāk izpaužīsies pēc zināma laika.

Sagaidāms, ka inflācija 2006. gada atlikušajā daļā pakāpeniski pieaugs, atspoguļojot ietekmi, ko radīs pieaugošās darbaspēka izmaksas (darba vienības izmaksas 2005. gadā pieauga par 3,8 %), kā arī importa, īpaši energoresursu, cenas, kas daļēji ietekmēs patēriņa cenas tikai pēc zināma laika. Sagaidāms, ka vidējā inflācija 2006. gadā pieaugs līdz 3,5 procentiem, salīdzinot ar 2,7 procentiem 2005. gadā.

Ilgtermiņa perspektīvā inflācijas riska faktori ir lielais vietējais pieprasījums un noteiktu akcīzes nodokļu pieaugums. Zema inflācijas līmeņa sasniegšana un nodrošināšana vidējā termiņā būs atkarīga no algu pieauguma līdzsvarošanas ar ražīguma pieaugumu.

12 mēnešu vidējā inflācija Lietuvā ir pārsniegusi atsauces vērtību kopš 2005. gada aprīļa, un tā atsauces vērtību visticamāk pārsniegs arī nākamajos mēnešos. Lietuva neatbilst cenu stabilitātes kritērijam.

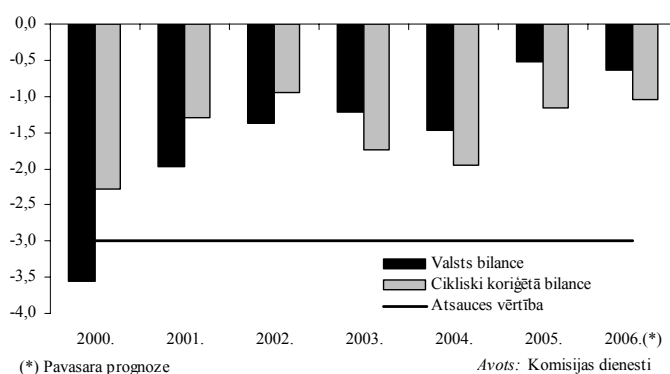
4. VALSTS BUDŽETS

2004. gada konverģences ziņojumā Komisija konstatēja, ka Lietuva nav pakļauta Padomes lēmumam par pārmērīgu deficītu un atbilst valsts budžeta kritērijam.

Kopējais valdības deficīts samazinājās no 3,6 % IKP 2000. gadā līdz 1,2 % no IKP 2003. gadā. 2004. gadā deficīts nedaudz pieauga līdz 1,5 % no IKP, ko veicināja arī pensiju fondu ieviešana. 2005. gadā deficīts samazinājās līdz 0,5 % no

IKP. Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem, budžeta grozījumi 2005. gadā bija balstīti uz ieņēmumiem. Izteikts ienākumu pieaugums atspoguļoja straujo ekonomisko attīstību, kā arī uzlabojumus nodokļu iekasēšanā un ieviešanā. Ar izdevumiem saistītie mērķi kopumā tika izpildīti, jo šoreiz atšķirībā no iepriekšējiem gadiem izdevās izvairīties no papildu budžetu radītā izdevumu pieauguma gada otrajā pusē. Cikliskie nosacījumi ir balstījuši fiskālo konsolidāciju kopš 2003. gada, taču strukturālais

2. tabula. Lietuva: valdības balance
(procentos no IKP)

deficīts pastiprinājās 2003. un 2004. gadā līdz ar būtisku primārā deficīta pieaugumu. 2005. gadā primārais deficīts uzlabojās, tāpat arī strukturālais deficīts. Tādējādi Lietuva turpina saglabāt budžeta deficītu, kas ir mazāks par 3 % no IKP. Sagaidāms, ka 2006. gadā deficīts būs kopumā stabils, lai gan eksistē neskaidriības par ES fondu absorbciju un nodokļu reformas ietekmi, kas samazinās iedzīvotāju ienākumu nodokli, vienlaicīgi palielinot uzņēmumu nodokli.

Kopējā valdības parāda attiecība pret IKP pastāvīgi samazinājās no 23,6 % 2000. gada beigās līdz mazāk par 19 % procentiem 2005. gadā. Galvenais kritumu veicinošais faktors bija valdības finanšu darījumi, galvenokārt privatizācijas ienākumi un ārvalstu parāda pozitīvais novērtējums saistībā ar lita nominālās vērtības pieaugumu. Parāda attiecība ir saglabājusies zem 60 % no IKP un visticamāk būs stabila vidējā termiņā.

Saskaņā ar 2005. decembra konverģences programmu valdības kopējam deficītam bija pakāpeniski jāsamazinās no 1,5 % IKP 2005. gadā (reālais deficīts 2005. gadā bija zemāks – 0,5 % procentu punktu no IKP) līdz 1 % no IKP 2008. gadā, līdz ar izteiktu IKP pieaugumu. Plānotā konsolidācija ir balstīta uz izdevumiem un galvenokārt izriet no kopējo un sociālo izdevumu samazināšanās attiecībā pret IKP, vienlaicīgi plānojot būtisku pieaugumu valdības investīcijās. Precizētajā konverģences programmā ir izteikts viedoklis, ka Lietuvas parāda attiecība visu atlikušo programmas laiku saglabāsies 19-20 procentu apjomā no IKP.

Padome 2006. gada 14. martā pārbaudīja atjaunoto konverģences programmu. Tā atzina, ka programmas budžeta stratēģija ir īstenojama, bet programmas budžeta prognozes apdraudošie faktori kopumā ir līdzsvaroti. Tomēr, tā kā vidējā termiņa mērķis nodrošināt strukturālo deficītu, kas nepārsniedz 1 % no IKP, programmas laikā iespējams netiks īstenots, Padome aicināja Lietuvu pievērst lielāku uzmanību budžeta strukturālajai izstrādei. Runājot par valsts resursu ilgtspējību, iepļānotās ar vecumu saistītās budžeta izmaksas Lietuvu būtiski neapdraud.

Lietuva nav pakļauta Padomes lēmumam par pārmērīgu budžeta deficītu un atbilst valsts budžeta kritērijam.

5. VALŪTAS KURSA STABILITĀTE

2004. gada konverģences ziņojumā tika konstatēts, ka Lietuva neatbilst valūtas kursa kritērijam. Pārbaudes brīdī bija pagājuši divi mēneši kopš valsts pievienošanās *ERM II*.

Divu gadu periods, kurā tika vērtēta valūtas kursa stabilitāte, ilga no 2004. gada maija līdz 2006. gada aprīlim. Lietuva valūtas maiņas mehānismam *ERM II* pievienojās 2004. gada 28. jūnijā, saglabājot savu ilgtermiņa valūtu grozu kā vienpusēju apņemšanos mehānisma ietvaros, un kopš tā laika ir pagājuši 22 mēneši *ERM II*. Lita kurss attiecībā pret euro divus mēnešus pirms pievienošanās *ERM II* bija stabils ar niecīgām novirzēm no centrālās likmes. Kopš lits sāka piedalīties *ERM II*, novirzes no centrālās likmes nav konstatētas.

Sabiedrības un tirgus uzticība dalībai *ERM II* un valūtu grozam vēl aizvien ir spēcīga, un papildu indikatoru attīstība nav uzrādījusi būtisku kursa spiedienu uz litu.

Oficiālo rezervju attiecība pret monetāro bāzi ir pārsniegusi 100 %, 2005. gadā sasniedzot 127,5 %. Pastāvīgas iespējas ietekmēt likviditāti nav aktīvi izmantotas būtiskā apjomā.

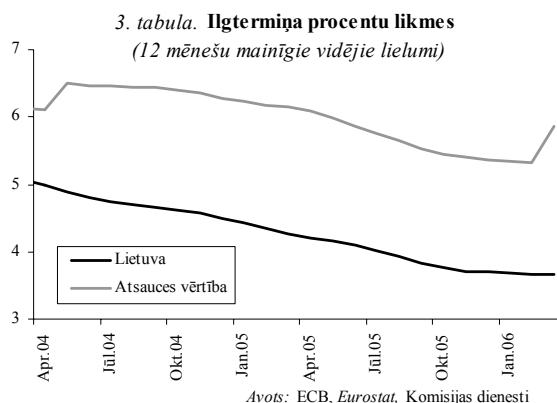
Īstermiņa procentu likmes ir ļoti tuvinājušās euro zonai, ļaujot secināt, ka finanšu tirgi būtiski neapdraud valūtu. Trīs mēnešu *VILIBOR* attiecība pret *EURIBOR* ir būtiski samazinājusies no vidēji apmēram 65 pamata punktiem 2004. gada aprīlī līdz vidēji apmēram 3 pamata punktiem 2006. gada janvārī – martā.

Lits ir bijis piesaistīts *ERM II* centrālajai likmei divus gadus, uz kuriem attiecas šis novērtējums. Kopš pievienošanās *ERM II* lita centrālā paritāte pēc Lietuvas iniciatīvas nav tikusi devalvēta. Līdz iespējamā Padomes lēmuma pieņemšanai 2006. gada jūlijā lits būs piedalījies *ERM II* ilgāk par 24 mēnešiem. Lietuva atbilst valūtas maiņas kursa kritērijam.

6. ILGTERMIŅA PROCENTU LIKMES

2004. gada konverģences ziņojumā tika konstatēts, ka Lietuva atbilst procentu likmju kritērijam. Gada vidējā ilgtermiņa procentu likme Lietuvā līdz 2004. gada augustam bija 4,7 %, tas ir mazāk par atsauces vērtību – 6,4 %.

Vis-à-vis euro zonu vidējās ilgtermiņa procentu likmes ir būtiski samazinājies kopš pievienošanās *ERM II* 2004. gada jūnijā. Pēc tam intervāls ir turpinājies samazināties no apmēram 55 pamata punktiem, pievienojoties *ERM II*, līdz apmēram 25 pamata punktiem 2006. gada martā, kas līdz ar citiem faktoriem norādīja uz Lietuvas makroekonomiskās politikas spēku. Tā kā ilgtermiņa procentu likmes Lietuvā atspoguļo primārās tirgus likmes, īslaicīgas svārstības intervālā galvenokārt bija saistītas ar euro zonas ilgtermiņa procentu likmju nepastāvību.

12 mēnešu mainīgā vidējā ilgtermiņa procentu likme, kuras attīstība ir būtiska Līguma kritērija izvērtēšanai, turpināja samazināties visus apsekotos 12 mēnešus. 2006. gada martā, par kuru ir pieejami visjaunākie dati, atsauces vērtība, ko iegūst, Zviedrijas, Somijas un Polijas ilgtermiņa procenta likmju vidējam aritmētiskajam pievienojot 2 procentu punktus, bija 5,9 procenti. Lietuvas 10 gadu standarta obligāciju mainīgais vidējais ienesīgums 12 mēnešu laikā bija 3,7 %, tas ir mazāks par atsauces vērtību. Lietuva atbilst ilgtermiņa procenta likmju konverģences kritērijam.

7. PAPILDU FAKTORI

Lietuva ir sasniegusi iedvesmojošu progresu finanšu un produktu tirgus integrācijā vairākās jomās. Lietuvas finanšu sistēma būtībā ir integrēta ES finanšu sistēmā. Integrācija galvenokārt tika panākta, nodrošinot lielu ārvalstu īpašnieku īpatsvaru finanšu starpnieku sistēmā līdz ar vērā ņemamiem aizņēmumiem valūtā. Finanšu sistēmas apmēri, salīdzinot ar IKP, vēl arvien ir relatīvi nelieli, taču tā strauji attīstās līdz ar tautsaimniecības attīstību. Augsta ārvalstu īpašnieku koncentrācija izceļ pārrobežu sadarbības nozīmi, nodrošinot adekvātu uzraudzības sistēmu un veicinot finanšu stabilitāti.

Līdzīgi citām jaunajām ES dalībvalstīm Lietuva iepriekšējos 15 gados ir piedzīvojusi būtiskas izmaiņas savas tautsaimniecības struktūrā. Dati par tirdzniecību un ārvalstu tiešajām investīcijām parāda, ka Lietuva ir aizvien vairāk integrējusies ES ekonomikā. Ārvalstu uzņēmumu klātbūtne ir veicinājusi tehnoloģiskas izmaiņas, strauji uzlabojusi organizatoriskās un vadības prasmes, kā arī veicinājusi konkurenci. Atšķirības no euro zonas ražošanas un eksporta sektorālās uzbūves vēl aizvien ir vērā ņemamas, savukārt patēriņa cenu līmenis Lietuvā arī tagad ir būtiski zemāks par vidējo ES (54,6 % 2004. gadā). Ir sasniegts būtisks progress, ieviešot un izmantojot iekšējā tirgus *acquis* un uzlabojot uzņēmējdarbības vidi.

Lietuvā vairākus gadus ir bijis diezgan liels tekošo kontu deficīts, kas atspoguļoja vērā ņemamo deficītu tirdzniecībā ar precēm, ko daļēji kompensēja pozitīvā pakalpojumu un pārskaitījumu bilance. Tekošo kontu deficīts Lietuvā pieauga no 4,7 % IKP 2003. gadā līdz 7,7 % no IKP 2004. gadā, galvenokārt pateicoties izteiktajam vietējam pieprasījumam. Šī tendence 2005. gadā apstājās, kad tekošo kontu deficīts nedaudz samazinājās līdz 7,0 % no IKP. Nelielais tekošā konta deficīta kritums ir skaidrojams ar uzlabojumiem pakalpojumu un pārskaitījumu bilanci (no kurām otrā pēdējo divu gadu laikā ir uzlabojusies, galvenokārt pateicoties ES fondu ienākšanai), savukārt preču tirdzniecības deficīts palielinājās un sasniedza 11,2 % no IKP, jo straujš reālā IKP pieaugums palielināja importu. Esošo ienākumu bilance bija negatīva un atbilda 2,4 % no IKP, līdzīgi kā iepriekšējos divos gados, galvenokārt tādēļ, ka ārvalstu uzņēmumi īstenoja vērā ņemamu peļņas repatriāciju (uzsverot pagātnes tiešo investīciju veselīgo ienesīgumu).

Scenārijs ar augstu reālā IKP pieaugumu un relatīvi augstu tekošā konta deficītu atbilst straujai ekonomikas izaugsmei, savukārt ārvalstu uzkrājumi tiek mobilizēti ar ārējiem ieguldījumiem finanšu investīcijās. Līdz šim tekošā konta deficīta finansēšana nav radījusi problēmas, taču ārējā pozīcija atspoguļo būtisku finansēšanas nepieciešamību vidējā termiņā. Lietuvas galvenais izaicinājums būs izvairīties no būtiskas ārējā deficīta palielināšanās, kā arī nākotnē uzturēt izaugsmi, neierobežojot konkurētspēju. Nākotnē ir sagaidāms būtisks ES fondu atbalsts vietējām investīcijām, kas veicinās ārējo finansēšanu, nepalielinot ārējos parādus.

* * *

Lietuva ir ievērojumi progresējusi, lai sasniegtu augstas pakāpes ilgtspējīgu konvergenci, izpildot kritērijus valsts finanšu, valūtas maiņas kursa stabilitātes un ilgtermiņa procentu likmju jomā. Pašlaik Lietuva neatbilst cenu stabilitātes kritērijam.

Nemot vērā šo analīzi, Komisija secina, ka nav iemesla mainīt Lietuvas kā dalībvalsts ar izņēmuma statusu stāvokli.